

SVENSKA UNESCO RÅDETS
SKRIFTSERIE: Nr. 5/1981

REKOMMENDATION

om

**ÅTGÄRDER RÖRANDE FÖRBUD MOT OCH
FÖRHINDRANDE AV**

**OLOVLIG EXPORT, IMPORT OCH
ÖVERFÖRANDE AV ÄGANDERÄTT**

avseende

KULTUREGENDOM

antagen av Unesco

SVENSKA UNESCORÅDETS
SKRIFTSERIE: Nr. 5/1981

REKOMMENDATION

om

**ÅTGÄRDER RÖRANDE FÖRBUD MOT OCH
FÖRHINDRANDE AV**

**OLOVLIG EXPORT, IMPORT OCH
ÖVERFÖRANDE AV ÄGANDERÄTT**

avseende

KULTUREGENDOM

antagen av Unesco

DEPARTEMENTENS REPROCENTRAL
Stockholm 1981

FÖRORD

Gamla föremål berättar om tidigare generationers liv och arbete, andlig odling och materiella villkor. De hjälper oss att förstå den situation vi själva lever i. Att bevara sådana föremål är ett sätt att värna om vår kulturella identitet och hävda vår kulturella särart, nu och inför framtiden.

Svunna tiders kulturer har ofta fått sina mest synliga uttryck i konstalster av olika slag tillkomna under beskydd av de ledande samhällsskikten. Men ett lands kulturhistoria är inte bara dess konstverks eller ledande gruppers. Om vi vill få en allsidig och sann bild av hur människor levde förr måste vi bevara föremål som vittnar om olika samhällsskikts liv och föreställningar och plats i historien. Vi måste bevara föremål från vitt skilda verksamhetsfält och miljöer. Anonyma gåramålningar lika väl som verk av stora mästare har något att berätta. Vardagliga bruksföremål lika väl som unika praktpjäser vittnar om människans villkor.

Det är kännetecknande att många av de initiativ till skydd av kulturföremål och deras återförande till ursprungslandet som tagits på det internationella planet härrör från nya stater i tredje världen som tidigare varit koloniserade. De har blivit plundrade också på kulturföremål och vill nu ha tillbaka delar av sitt skingrade kulturarv som ett materiellt underlag för att stärka och uttrycka sin nationella självkänsla. Men även delar av den industrialiserade världen utsätts idag för ett slags plundring genom att kulturföremål betraktas som investeringsobjekt och förs omkring med penningströmmarna mellan världens länder. Och handeln finner ständigt nya föremålsområden att exploatera.

Att vi behöver ett skydd för äldre kulturföremål får emellertid inte leda till ett passivt bevarande. Föremålen måste sättas in i ett sammanhang som levandegör kulturarvet och för det vidare. Ett skydd får heller inte leda till en stelbent och svartsjuk bevakning av att föremålen behålls i eller återförs till ursprungsnationen. Det har alltid funnits ett utbyte över gränserna som inrymmer livgivande impul-

ser olika kulturkretsar emellan. Vi måste hitta en rimlig balans mellan det kulturpolitiska målet att garantera att äldre tiders kultur tas tillvara och levandegörs och målet att främja utbyte av erfarenheter och idéer inom kulturområdet över språk- och nationsgränser.

Kulturrådet har utifrån bl.a. dessa utgångspunkter lagt fram ett förslag om en genomgripande revidering av den nu gällande kungörelsen från år 1927 om förbud mot utförsel ur riket av vissa äldre kulturföremål (Skydd mot utförsel av kulturföremål. Rapport från kulturrådet 1979:5). Förslaget behandlas nu i utbildningsdepartementet (och en proposition i ärendet kan väntas under våren 1982).

Kulturrådet har också på annat sätt uppmärksammat behovet av att vårda och bevara äldre kulturföremål. Efter ett omfattande samarbete med företrädare för olika bevarandeområden har rådet antagit ett program för en förbättrad föremålsvård. (Vårda. Bevara. Rapport från kulturrådet 1981:3). Rådet har på liknande sätt också utrett frågan om dokumentationen av föremålen på våra museer (Dokumentera. Rapport från kulturrådet 1981:2). Bevarande- och vårdfrågor som gäller fotografier har behandlats i Vem skall rädda bilden? (Rapport från kulturrådet 1980:3).

Föreliggande rekommendationstext kan betraktas som en förlaga till en konventionstext som Unesco antog 1970 i samma ämne. Skillnaden mellan en rekommendation och en konvention ligger i att den senare måste godkännas av varje land enskilt och därmed blir bindande för detta land. En rekommendation antas genom omröstning vid Unescos generalkonferens och har enbart en moraliskt förpliktande karaktär.

De flesta stater skyddar sitt nationella kulturarv genom begränsningar i rätten att föra ut kulturföremål ur landet. De föremålsområden som skyddas och utformningen av den administrativa ramen kring skyddet är mycket skiftande. Det har naturligtvis att göra med att speciella förutsättningar gäller för varje land, och det blir därmed svårt att finna likartade former för skyddet i olika länder. Det torde vara en anledning till att bl.a. Sverige inte ratificerat 1970 års Unesco-konvention om utförselrestriktioner. Även om man kan ställa sig bakom de allmänna syftena med konventionen kan flera av de rekom-

menderade åtgärderna sättas i fråga. Det gäller t.ex. restriktioner som medför en otymplig och krånglig byråkratisk handläggning. Vidare är det helt orealistiskt att upprätta en fullständig förteckning av de enskilda föremål som inte bör få föras ut från Sverige. En effektiv kontroll av all in- och utförsel över gränserna är heller inte möjlig i ett samhällssystem som vårt. Bland konventionens många punkter finns det anledning att särskilt peka på den som framhåller vikten av att stimulera och utveckla intresset bland medborgarna för alla nationers kulturarv. Bevarandemålet innebär inte att museer, arkiv och liknande institutioner skall samla en obegränsad mängd föremål. Ett primärt mål är att föremål vårdas och bevaras också i hem och andra miljöer utanför de institutioner som har till särskild uppgift att värna om äldre föremål. Det ligger nära till hands att tillsammans med hembygdsföreningar och andra liknande sammanslutningar arbeta för en ökad förståelse för betydelsen av att slå vakt om vårt nationella kulturarv. En sådan förståelse är grunden för en inlevelse också i andra nationers kulturella särart.

Nils Johansson
Projektansvarig för kulturrådets utredning
"Skydd mot utförsel av kulturföremål"

Unescos, Förenta Nationernas organisation för utbildning, vetenskap och kultur, generalkonferens, som samlades till möte i Paris från den 20 oktober till den 20 november 1964, vid dess 13:e session,

som är av den uppfattningen att kulturegendom utgör grunden för civilisationen och folkens kultur samt att kännedom härom befordrar förståelse och ömsesidig uppskattning mellan nationerna,

som beaktar att varje stat är skyldig att skydda den egendom av kulturellt värde, som finns inom dess territorium och som utgör dess kulturarv, mot de faror som kan uppstå till följd av olovlig export, import och överförande av äganderätt,

som beaktar att det är av största vikt för varje medlemsstat att bli mera medveten om sina moraliska skyldigheter att respektera såväl sitt eget som alla nationers kulturarv,

som beaktar att de avsedda syftena inte kan uppnås utan ett nära samarbete mellan medlemsstaterna,

som är övertygad om att man bör verka för att främja lämpliga åtgärder såsom förbättrandet av möjligheterna att nå fram till internationell solidaritet, utan vilka de avsedda åtgärderna inte kan uppnås,

som mottagit förslag om internationella regler syftande till förbud och förhindrande av olovlig export, import och överförande av äganderätt till kulturegendom, vilka utgör punkt 15.3.3 på dagordningen för denna session,

som vid sin tolfte session beslutade att dessa förslag skulle åtgärdas på internationell nivå genom en rekommendation till medlemsstaterna samtidigt som den gav uttryck åt sin förhoppning om att en internationell konvention snarast möjligt skulle antas,

har den 19 november 1964 antagit denna rekommendation.

Generalkonferensen rekommenderar att medlemsstaterna tillämpar följande bestämmelser genom att vidta åtgärder i form av nationell lagstiftning eller i annan form i syfte att inom sina respektive territorier verkställa de principer och normer som anges i denna rekommendation.

Generalkonferensen rekommenderar att medlemsstaterna sprider kännedom om denna rekommendation till myndigheter och organisationer som handlägger frågor rörande skydd av kulturegendom.

Generalkonferensen rekommenderar medlemsstaterna att vid den tidpunkt och på det sätt som den bestämmer inkomma med rapport om de åtgärder som de har vidtagit för att genomföra denna rekommendation.

I DEFINITION

1. I denna rekommendation avses med termen "kulturegendom" lös och fast egendom av stor betydelse för ett lands kulturarv, såsom konstverk och arkitektoniska skapelser, manuskript, böcker och annan egendom av konstnärligt, historiskt eller arkeologiskt intresse, etnologiska dokument, typexemplar av flora eller fauna, vetenskapliga samlingar samt betydande samlingar av böcker eller arkivmaterial, vari inbegripes musikarkiv.

2. Varje medlemsstat bör använda sig av de kriterier den anser vara lämpligast för att fastställa vilken egendom av kulturellt värde som till följd av dess stora betydelse skall bli föremål för det skydd som avses i denna rekommendation.

II. ALLMÄNNA PRINCIPER

3. För att säkerställa skyddet av sitt kulturarv mot alla faror som kan medföra utarmning skall varje medlemsstat vidta lämpliga åtgärder syftande till effektiv kontroll av export av kulturegendom, så som denna definieras i punkterna 1 och 2.

4. Ingen import av kulturegendom skall tillåtas förrän denna egendom har befriats från alla restriktioner som exportstatens behöriga myndigheter ålagt den.

5. Varje medlemsstat skall vidta lämpliga åtgärder för att förhindra olovligt överförande av äganderätt till kulturegendom.

6. Varje medlemsstat skall fastställa regler för tillämpning av ovanstående principer.
7. Export, import eller överförande av äganderätt, som skett i strid med de regler som antagits av varje medlemsstat i enlighet med punkt 6, skall betraktas som olovlig.
8. Muséer och institutioner av alla slag, som handlägger ärenden rörande bevarandet av kulturegendom, skall avstå från förvärv av de kulturföremål som varit föremål för olovlig export, import eller överförande av äganderätt.
9. I syfte att främja och underlätta ett lagligt utbyte av kulturegendom skall medlemsstaterna bemöda sig om att ställa till förfogande till övriga medlemsstaters offentliga samlingar genom försäljning eller utbyte, genom lån eller deponering, föremål som är av samma slag som de föremål som inte får exporteras eller vissa av dessa föremål.

III. REKOMMENDERADE ATGÄRDER

Upprättande av nationell förteckning över kulturegendom

10. För att säkerställa en effektivare tillämpning av de här ovan nämnda allmänna principerna, bör varje medlemsstat, i den utsträckning så är möjligt, utarbeta och tillämpa förfaranden beträffande uppspårandet av egendom av kulturellt värde enligt punkterna 1 och 2 ovan, som befinner sig inom dess territorium samt upprätta en nationell förteckning över sådan egendom. Upptagandet av ett kulturföremål i denna förteckning skall ej medföra någon förändring av den juridiska äganderätten till föremålet i fråga. Särskilt bör framhållas att ett kulturföremål i privat ägo skall så förbli även sedan det upptagits i den nationella förteckningen. Denna förteckning skall ej vara av restriktiv karaktär.

Institutioner för skydd av kulturegendom

11. Varje medlemsstat skall tillse att skyddet av kulturegendom faller inom ramen för behöriga offentliga organs verksamhet och skall, om så är nödvändigt, upprätta en nationell institution för skydd av kulturegendom. Även om skilda författningsenliga bestämmelser och

traditioner samt skillnader i fråga om resurser utgör ett hinder för att samtliga medlemsstater skall kunna anta ett enhetligt system, skall vissa gemensamma, nedan angivna principer dock följas, om en nationell institution för skydd av kulturegendom skulle anses vara nödvändig:

- a) den nationella institutionen för skydd av kulturegendom skall, så långt möjligt, utgöras av ett statligt förvaltningsorgan eller en organisation som verkar enligt nationell lagstiftning med de nödvändiga administrativa, tekniska och finansiella resurser som krävs för att på bästa sätt utföra sina uppgifter;
- b) den nationella institutionen för skydd av kulturegendom skall ha följande uppgifter:
  - (i) att kartlägga förekomsten av egendom av kulturellt värde som befinner sig inom landets territorium och, när så är lämpligt, upprätta och föra en nationell förteckning över sådan egendom enligt bestämmelserna i punkt 10 ovan;
  - (ii) att samarbeta med andra behöriga organ vad beträffar kontroll av export, import och överförande av äganderätt till kulturegendom enligt bestämmelserna i avsnitt II ovan. Kontroll av exporten skulle väsentligt underlättas om kulturföremålen försågs med ett behörigt intyg, vari den exporterande staten bestyrker att exporten av kulturföremålet sker med dess tillstånd. I de fall då det råder tvekan om huruvida exporten är lovlig, skall institutionen för skydd av kulturegendom vända sig till annan behörig institution i syfte att bekräfta att exporten är lovlig;
- c) den nationella institutionen för skydd av kulturegendom skall bemyndigas att framlägga förslag till behöriga nationella myndigheter i fråga om andra lämpliga rättsliga eller administrativa åtgärder för skydd av kulturegendom, däri inbegripet straffpåföljd för förhindrande av olovlig export, import och överförande av äganderätt;
- d) den nationella institutionen för skydd av kulturegendom skall kunna vända sig till experter för rådgivning i fråga om tekniska problem och för att föreslå lösningar av tvistefrågor.

12. Varje medlemsstat skall, i den mån så är nödvändigt, upprätta en fond eller vidta andra lämpliga finansiella åtgärder för att få disponera nödvändiga medel för inköp av kulturegendom som är av osedvanligt stort värde.

Bilaterala och multilaterala avtal

13. När så är nödvändigt eller önskvärt, skall medlemsstaterna ingå bilaterala eller multilaterala avtal, t. ex. inom ramen för regionala mellanstatliga organisationer, för att lösa problem som uppstår i samband med export, import och överförande av äganderätt till kulturegendom och särskilt för att säkerställa återförandet av kulturföremål som olovligt utförts från en avtalsslutande parts territorium och som finns på en annan avtalsslutande parts territorium. Sådana avtal kan, när så är lämpligt, ingå som en del av avtal med större räckvidd, såsom kulturavtal.

Internationellt samarbete för upptäckt av olovlig verksamhet

14. När så är nödvändigt eller önskvärt, skall dessa bilaterala eller multilaterala avtal innefatta bestämmelser om att närhelst ett överförande av äganderätten till ett kulturföremål föreslås, skall varje stats behöriga institutioner försäkra sig om att det inte finns skäl att utgå ifrån att föremålet är att betrakta som stöldgods eller kan sättas i samband med olovlig export eller överförande av äganderätt, eller med någon annan verksamhet som enligt den exporterande statens lagstiftning betraktas som olaglig. Så kan ske t.ex. genom att kräva att ett intyg uppvisas enligt punkt 11. Tvivelaktiga erbjudanden och närmare upplysningar som har samband med dessa skall meddelas berörda institutioner.

15. Medlemsstaterna skall söka bistå varandra genom att utbyta erfarenheter inom de områden som täcks av denna rekommendation.

Återlämnande eller återsändande till ursprungslandet av olovligt exporterad kulturegendom

16. Medlemsstaterna, institutioner för skydd av kulturegendom, museer och över huvudtaget alla behöriga institutioner skall samarbeta med varandra för att säkerställa eller underlätta ett återlämnande eller återsändande till ursprungslandet av olovligt exporterade kulturföremål. Återlämnandet eller återsändandet skall ske

i enlighet med gällande lagar i den stat på vars territorium föremålen befinner sig.

Offentliggörande av ett kulturföremåls försvinnande

17. Ett kulturföremåls försvinnande skall på begäran av den stat som gör anspråk på föremålet spridas till allmänhetens kännedom genom lämpligt offentliggörande.

Rättigheter som tillkommer köpare i god tro

18. Varje medlemsstat skall, om så är nödvändigt, vidta lämpliga åtgärder för att säkerställa att dess interna lagstiftning eller de internationella konventioner som den kan komma att godkänna, garanterar att en köpare som är i god tro, skall ha möjlighet till skadeersättning eller rimlig kompensation, om denne förvärvar kulturegen- dom som skall återlämnas eller återsändas till territorium tillhörigt den stat från vilken den olovligt exporterats.

Åtgärder på undervisningens område

19. I en anda av internationellt samarbete och med beaktande av såväl kulturens universella karaktär och nödvändigheten av kultur- utbyte i syfte att möjliggöra för alla att komma i åtnjutande av mänsklighetens kulturarv skall varje medlemsstat vidta åtgärder för att bland sina medborgare stimulera och utveckla intresset och respekten för alla nationers kulturarv. Dessa åtgärder skall vidtas av de behöriga institutionerna i samarbete med utbildningsväsendet och pressen samt andra kommunikations- och informationsmedia, ungdoms- och vuxenutbildningsorganisationer samt grupper och enskilda personer som ägnar sig åt kulturell verksamhet.

Ovanstående text är den autentiska texten till den rekommendation som vederbörligen antogs av generalkonferensen för Förenta Nationernas organisation för utbildning, vetenskap och kultur vid dess trettonde session, som ägde rum i Paris och förklarades avslutad den tjugonde november 1964.

I Svenska unescorådets skriftserie har hittills utkommit:

- Nr. 1/1979 Kulturell identitet. Invandrarkvinna i Sverige
- Nr. 2/1979 Rapport från Unescos tjugonde generalkonferens den 24 oktober—28 november 1978 avgiven av den svenska delegationen
- Nr. 3/1979 Rekommendation om allas deltagande i och bidrag till kulturlivet, antagen av Unesco
- Nr. 4/1979 Rekommendation om utbyggnad av vuxenutbildningen, antagen av Unesco
- Nr. 5/1979 "Massmediedeklarationen", antagen av Unesco
- Nr. 1/1980 Rekommendation om bevarande av kulturhistoriskt värdefulla miljöer och deras roll i samtiden, antagen av Unesco
- Nr. 2/1980 Rekommendation om internationellt utbyte av kultur-egendom, antagen av Unesco
- Nr. 3/1980 Deklaration om raser och rasfördomar, antagen av Unesco
- Nr. 4/1980 Redogörelse för verksamheten 1977—1980
- Nr. 5/1980 Rapport från Unescos tjugoförsta generalkonferens 23 september—28 oktober 1980 avgiven av den svenska delegationen
- Nr. 1/1981 Rekommendation om konstnärens ställning, antagen av Unesco
- Nr. 2/1981 Cultural identity — Immigrant woman in Sweden. Engelsk upplaga av nr. 1/1979
- Nr. 3/1981 Många röster — en värld, "MacBride-rapporten".
- Nr. 4/1981 Rekommendation om skydd och bevarande av rörliga bilder, antagen av Unesco.
- Nr. 5/1981 Rekommendation om åtgärder rörande förbud mot och förhindrande av olovlig export, import och överförande av äganderätt avseende kulturegendom, antagen av Unesco.

Skrifterna erhålles gratis från Svenska unescorådet, Utbildningsdepartementet, 103 33 STOCKHOLM, tel. 08/763 10 00.